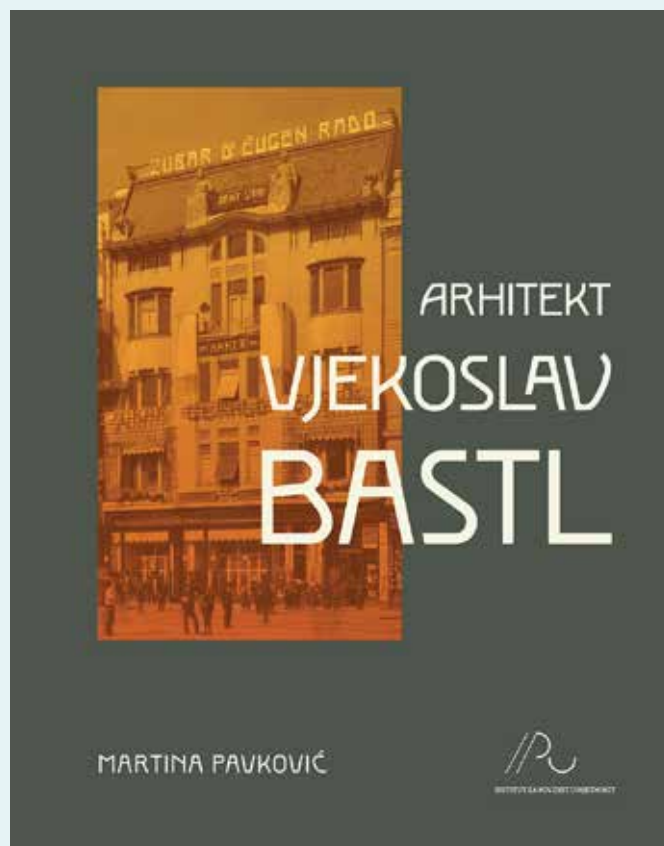

Luka Hornung

Stilske transformacije Vjekoslava Bastla – od simboličkog naboja do modernističkog purizma

Kuća Kallina na uglu
Gundulićeve i Masarykove ulice
FOTO J. Kliska, 2023.

MARTINA PAVKOVIĆ, *Arhitekt Vjekoslav Bastl*, Zagreb:
Institut za povijest umjetnosti, 2024., 400 str.

ISBN 978-953-373-043-1

Zagrebačko arhitektonsko naslijeđe prve polovine 20. stoljeća predstavlja izrazito važan čimbenik u prepoznatljivoj slici grada. Među protagonistima ovog razdoblja izdvaja se Vjekoslav Bastl kao jedan od predstavnika druge generacije akademski obrazovanih hrvatskih arhitekata. Na razvoj Bastla kao arhitekta utjecao je specifičan srednjoeuropski trenutak, obilježen prvenstveno ubrzanim razvojem provincijalne urbane sredine u kojoj je stasao, zatim školovanje kod Otta Wagnera te zaposlenje u najistaknutijem zagrebačkom poduzeću tog vremena, arhitektonskom atelijeru Hönigsberg i Deutsch. Ono što Bastlu omogućuje prepoznatljivost u odnosu na ostale suvremenike jedinstveni je pristup u projektiranju i oblikovanju, koji je djelomično produkt bečkog školovanja, a djelomično osobnog zanimanja za okultizam. Sagledavanje Bastlova opusa od kraja 19. do ranih 30-ih godina 20. stoljeća govori o primjeru iznimno kvalitetnog arhitekta koji se vješto snalazi u različitim stilskim rukopisima – od historizma, preko secesije, neoklasicizma, pa sve do protomodernizma i modernizma.

U vremenu malobrojnih cjelovitih i kvalitetnih monografija o hrvatskim arhitektima, knjiga *Arhitekt Vjekoslav Bastl* autorice Martine Pavković predstavlja pravo osvježenje i poticaj u daljnjim istraživanjima teme domaćih arhitekata. Ovim sveobuhvatnim sagledavanjem djelovanja arhitekta Bastla, ostvaren je vrijedan pregled arhitektonskog razvoja ponajprije grada Zagreba, a usporedno s time i turbulentnog

vremena u razvoju arhitekture kad se u vrlo kratkom razdoblju izmjenjuju oprečni tradicionalni i progresivni arhitektonski pravci. Mogućnost prilagodbe pojedinih arhitekata u tom vremenu govori ponajviše o njihovoj vještini da prate svojevrsne trendove u pitanju stila, ali i u tehničkim rješenjima te primjeni novih materijala. To se jasno čita u autoričinu detaljnom tekstualnom opisu, oplemenjenom pratećim ilustracijama što znatno pridonose razumijevanju teme. Pohvalna je upravo iscrpna ilustriranost cjelokupne knjige, od fotografija današnjeg stanja Bastlova opusa do povijesnih fotografija i nacрта. Ono što čitatelju nedostaje jest karta Zagreba s označenim projektima i realizacijama Vjekoslava Bastla, uzimajući u obzir da je njegov opus gotovo u potpunosti vezan uz Zagreb.

Autorica knjige razlaže djelovanje Vjekoslava Bastla na stilska razdoblja od kasnog historicizma, secesije, protomodernizma i neoklasicizma te završno s modernizmom. Uz Bastla su ukratko opisani i njegovi suvremenici poput Kovačića, Ehrlicha i Schöna, ali i učenici Wagnerove škole; analiza kojom se daje jasan uvid u razdoblje s njegovim protagonistima. Naglasak je stavljen i na važnost Kluba hrvatskih arhitekata kojemu je Bastl jedan od osnivača, a koji je snažno utjecao na domaću arhitektonsku produkciju u kontekstu razvoja struke. Autorica se u knjizi naslanja na prethodna istraživanja, od kojih su svakako najvrjednija ona Zlatka Jurića i Aleksandra Lasla, koji su dali velik doprinos prije svega u atribuciji pojedinih djela. Poseban je autoričin doprinos

iscrpno istraživanje opusa poduzeća Hönigsberg i Deutsch, pri kojem je izrađena analiza suradnika kako bi se rasvijetlila uloga pojedinaca te utvrdilo autorstvo pojedinih zgrada, što nije nimalo lagan zadatak uzimajući u obzir ustroj takvih poduzeća.

Ono čime se Bastl ističe kao jedan od ključnih hrvatskih arhitekata njegova je suvremenost, što autorica u tekstu jasno i naglašava. Arhitektonske operacije poput ravnog krova s terasom na studentskom projektu za vilu J. K. iz 1900. ili prijedlog izvedbe armiranobetonske terase kuće Rado, kao i ustrajanje na razvoju funkcionalnog prostora kao premise arhitekture 20. stoljeća, govori o arhitektu koji prati konkurentne arhitektonske procese i dostignuća te ih ugrađuje u prostor svojeg djelovanja. Bastla kao arhitekta jasno izdvaja i istančan senzibilitet za zahvate na povijesnim građevinama. Jedan je od ključnih projekata rekonstrukcije crkva sv. Petra u Vlačkoj ulici, kod koje Bastl uvažava prijašnje slojeve, ali i daje svoj projektantski pečat. U kritičkom pristupu povijesnim slojevima, koje dobrim dijelom zadržava, Bastl vješto upotrebljava i reinterpreтира pojedine elemente prijašnjeg oblikovanja. Detaljna analiza oblikovanja pročelja crkve sv. Petra donosi i spoznaje poput novog akcenta u ulici koji autorica navodi kao latinski križ, čiji je motiv formiran kroz koloristički efekt fasadne opeke na zvoniku i na atici, no moguće je utvrditi i kako je formiran motiv obrnutog križa (križa svetog Petra). Također bi vrijedilo istaknuti kako je podizanjem atike povećano ulično pročelje koje daje na

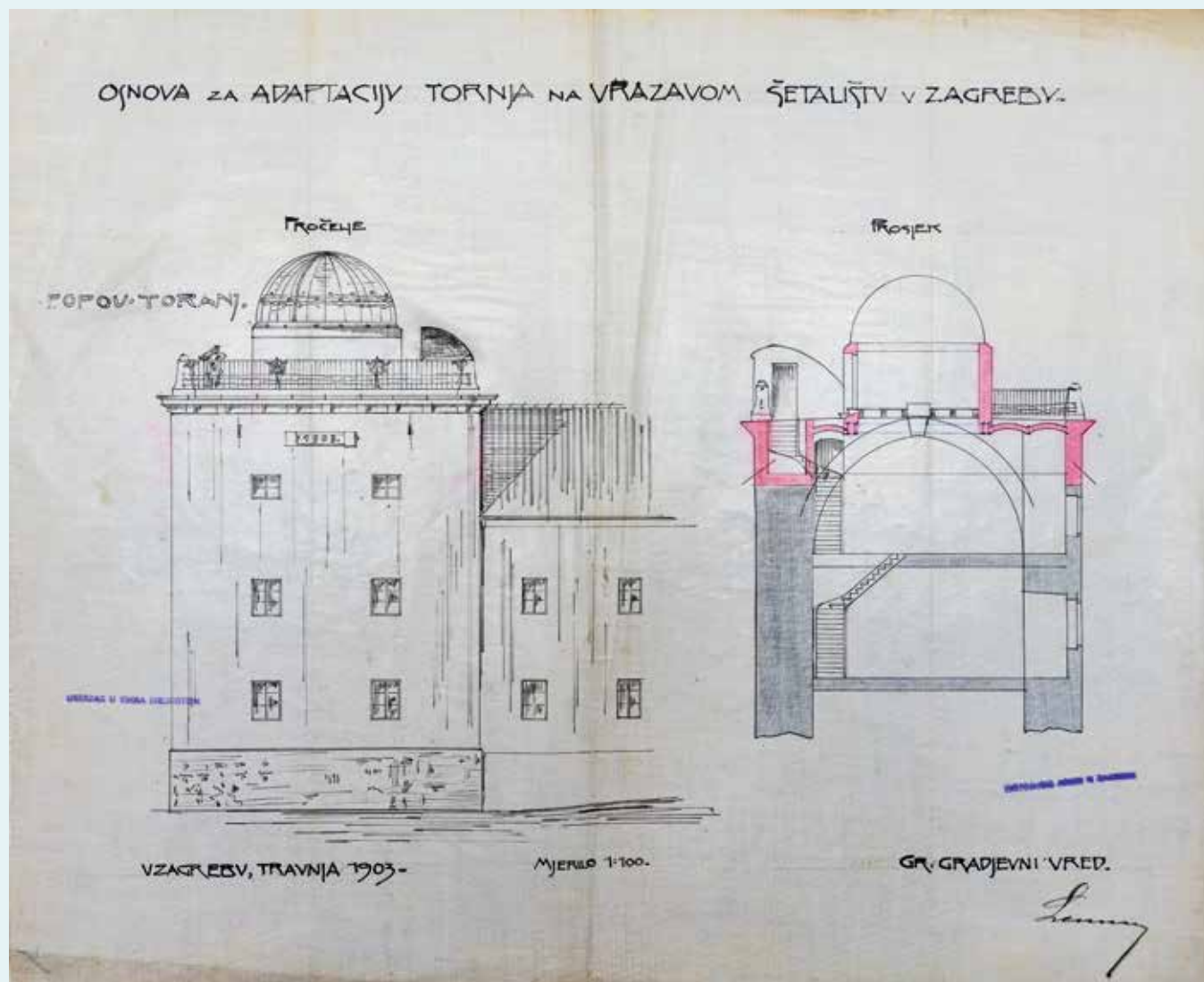
monumentalnosti crkve, pri čemu je vijenac poravnan s novim uličnim vijencem Vlaške te susjednom uglovnicom Zuber, za koju će Bastl također napraviti projekt.

Bastl velik napor ulaže u oblikovanju prostora za oglašavanje koje u razdoblju secesije zauzima dominantno obilježje u oblikovanju pročelja. Zato je zanimljiv mogući utjecaj Vjekoslava Bastla kod inspiracije pri formiranju lika Atme iz *Kiklopa*, djela koje Ranko Marinković započinje upravo reklamom „MAAR... MAAR...” Od kuće Pečić, preko kuće Rado s prvom krovnom reklamom na Trgu bana Josipa Jelačića i kuće Kallina, pa do ekstaze secesijskog oglašavanja na Elsa-fluid domu, sve to su vrijedni primjeri promišljenog oblikovanja arhitekture i reklame. Ono što ova knjiga može poručiti jest da arhitekti ne bi trebali bježati od reklama na pročeljima, ali svakako bismo trebali izbjegavati nekvalitetna i nepromišljena rješenja kojima smo danas u velikoj mjeri napadnuti u svakodnevnom prostoru. Stoga je potrebno pohvaliti i veoma ugodno ukupno grafičko rješenje monografije, s pomno promišljenim detaljima kao što je, primjerice, oblikovanje posebne tipografije nadahnute pismom na projektima Vjekoslava Bastla, koje je interpretirao sam urednik Boris Dundović. Monografija tako utjelovljuje ideale cjelovitoga djela, a sadržaj čini razumljivim i dinamičnim.

Osim što knjiga daje izvrstan pregled opusa arhitekta Vjekoslava Bastla, dan je i sažet pregled njegovih interesa s naglaskom na astrologiju, kojoj je posvećeno posebno poglavlje. U knjizi se otkriva Bastlova strast za izradom personaliziranih

i općih horoskopa te objavljivanje radova pod pseudonimom Uranus. Nije slučajnost da se, na prijelomu stoljeća, to ime u ženskoj inačici često pojavljuje pri osnivanju novih zvjezdarnica i kina, prema Uraniji kao grčkoj muzi astronomije i astrologije. Bastlovo bavljenje astrologijom kulminira njegovim projektom kućice za promatranje na terasi Popova tornja za potrebe smještanja meridijanskog kruga i zvjezdarnice, zahvata privremenog karaktera koji je naknadno uklonjen. Maštovitost u oblikovanju različitih motiva Bastla izdvaja od većine arhitekata, a najbolje dolazi do izražaja na samom početku 20. stoljeća, kada nastaju ikonični primjeri zagrebačke arhitekture. Zoomorfni motivi kuće Feller na Trgu kralja Tomislava, šišmiši na kući Kallina, zmajevi kuće Rado te mnogi drugi predstavljaju začudne elemente u gradskom prostoru kao svjedoke secesijskog razvoja grada, koji su redom vrlo kvalitetno prikazani u monografiji.

Zaključno, knjiga Martine Pavković predstavlja vrijedan doprinos proučavanju povijesti i razvoja hrvatske arhitekture, nastala na temelju njezina doktorata, odnosno prijašnjega magistarskog i diplomskog rada. Monografijom je tako zaokružen autoričin rad na bavljenju zagrebačkim temama, usko vezanima uz arhitekta Vjekoslava Bastla, kojim se u kontinuitetu bavi. Knjiga, osim što postaje polazna literatura za proučavanje zagrebačke arhitekture početka 20. stoljeća, predstavlja polazište i za daljnje istraživanje – primarno poduzeća Hönigsberg i Deutsch, čime bi se dao

Prvi, nepotpisani projekt za adaptaciju Popova tornja s prepoznatljivim rukopisom Vjekoslava Bastla, travanj 1903. IZVOR: Državni arhiv u Zagrebu, HR-DAZG-1122 Zbirka građevne dokumentacije

znatan doprinos u proučavanju hrvatske arhitekture i njezinih protagonista u razdoblju prijelaza 19. u 20. stoljeće. Autorica se ovom knjigom svrstava uz danas rijetke istraživače kod kojih je već sama disertacija rezultat uistinu studiozna pristupa, zaključenog kvalitetnom sintezom, što je moguće postići samo kontinuiranim bavljenjem i razumijevanjem teme. ✕

